

**EKONOMSKI TROŠAK CARINE - USPOREDBA TRADICIONALNE I NOVE
MEĐUNARODNE EKONOMIJE**

**ECONOMIC COST OF CUSTOM - COMPARISON OF TRADITIONAL AND
NEW INTERNATIONAL ECONOMY**

*Ivo Šperanda*¹
*Bojan Sekulić*²

JEL Classification: F10, E13

Review

Primljeno / Received: October 07, 2016

Prihvaćeno / Accepted: November 27, 2016

SAŽETAK

U radu se istražuje koliki je i kakav utjecaj dva osnovna pristupa međunarodnoj trgovinskoj politici s posebnim naglaskom na carine i njihovim utjecajem na gospodarski rast. Suprostovaljajući pristup tradicionalne, odnosno neoliberalne, i tzv. nove međunarodne ekonomije utemeljene na strateškoj trgovinskoj politici, autori nedvojbeno pokazuju sve prednosti međunarodne trgovinske politike utemeljenoj na novoj međunarodnoj ekonomiji.

Ključne riječi: carina, strateška trgovinska politika, nova međunarodna ekonomija, tradicionalna međunarodna ekonomija.

ABSTRACT

The paper explores how much and to what extent attain two basic approaches to the international trade policy, with particular emphasis on customs and their impact on the economic growth. Collating the access of traditional or neo-liberal, and so-called new international economy based on strategic trade policy, the authors undoubtedly show all the benefits of international trade policy based on the new international economy.

Key words: customs, strategic trade policy, new international economy, traditional international economy.

1. UVOD

Carine (njem. Zolle, eng. customs duties, franc. droits de douanes) su jedan od oblika posrednih poreza koji se ubire prilikom prijelaza određene robe preko državne, odnosno carinske granice (Jelčić, 2001.) .

Dok su u prošlosti carine imale izrazito fiskalni karakter, odnosno bile su siguran izvor prihoda za državu, u relativno novije vrijeme, od vremena merkantilizma, carine su postale najrasprostranjeniji instrument vanjskotrgovinske politike sa

¹ Sveučilište u Dubrovniku

² Sveučilište u Dubrovniku.

naglašenom zaštitnom funkcijom koji osim što izaziva promjene valutnog karaktera, utječe i na formiranje odnosa unutrašnjih vrijednosti, a preko njih carina opet može često izazvati efikasno opće djelovanje i za vanjsku razmjenu (Pertot i Sabolović, 1998.)

Izraz carina je novijeg datuma, ali podrijetlo carinama treba tražiti u raznim dažbinama, kao što su cestarina, mostarina, feudalni ili carski porez, državni porez i slično, što su ubirali vladari, feudalci, crkva i država prilikom prelaska robe na njihova područja (Ljubić, 1994.) .

Carine i carinska politika kao oblik trgovinske politike su se pokazale kao jedna od najbitnijih stavki u funkcioniranju države tijekom povijesti. Sama starost carine, čija pojava seže još u doba drevnog Egipta, govori kako su ljudi još davno u prošlosti otkrili korisne funkcije i osobitosti tog načina ubiranja poreza. Iako su se oblici, funkcije i važnost carine mijenjali tijekom vremena, carina kao vrsta neizravnog poreza zadržala je tijekom cijele povijesti svoju bit i ostaje jedan od razloga mnogih rasprava i razmimoilaženja, kako među običnim ljudima i političarima, tako i među samim ekonomistima.

Cilj ovog rada je ustanoviti opravdanost nametanja carine te da li su njeni pozitivni učinci veći od negativnih.

Hipoteze:

1. Carina kao oblik trgovinske politike može imati pozitivne učinke na razvoj i funkcioniranje gospodarstva države.
2. Sve najbogatije države svijeta su u određenom trenutku koristile visoke carine u svrhu razvoja.

2. CARINE KAO OBLIK TRGOVINSKE POLITIKE

Kao što je već rečeno, podrijetlo carine vuku još iz doba drevnog Egipta otprije 4700 godina, gdje su kako Adam Smith (Smith, 1976) kaže, carine bile porez na promet trgovaca. Te carine, kao i one iz kasnijih razdoblja antike i srednjega vijeka, imale su prvenstveno fiskalnu zadaću prikupljanja prihoda za vladare, feudalce, crkvu i sve ostale koji su je tijekom povijesti imali pravo ubirati. Isključivo fiskalni karakter carine su zadržale sve do ranijeg novog vijeka, odnosno do razdoblja merkantilizma koje počinje krajem 15. st. s europskim osvajanjem svijeta, otkrićem Amerike i početkom kolonijalizma.

Od razdoblja merkantilizma carine zadržavaju svoj fiskalni karakter ali u znatno slabijoj mjeri, te se nadalje uvode prvenstveno kao jedan od oblika trgovinske politike. Carine počinju služiti kao oruđe kojim se nastoji utjecati na cjelokupnu ekonomsku politiku zemlje, njenu vanjskotrgovinsku i platnu bilancu, industrijsku i deviznu politiku i nikako više nisu samo izvor prihoda.

Na merkantilističko doba se nadovezuju liberalizam, protekcionizam i intervencionizam čime možemo razlikovati četiri velika razdoblja vanjskotrgovinske i samim tim carinske povijesti u kojima su se carine razlikovale po svojoj ulozi i namjeni. Bitno je istaći da se evolucija vanjskotrgovinske politike, pa samim tim i

carina, nije povijesno odvijala kao potpuno jasan prijelaz jednog temeljnog modela upravljanja vanjskim gospodarskim odnosima zemlje u drugi, već kao složeniji proces spiralnog djelovanja već postojećih vanjskotrgovinskih shvaćanja. Pojava novih shvaćanja nije nikada značila neposredan nestanak starih. Uz nova shvaćanja paralelno su se i dalje održavala sva dotadašnja shvaćanja u onim sektorima gdje su ona još davala pozitivne rezultate. Prema tome, redoslijed kojim se ovdje pojedini sustavi tih shvaćanja obrađuju samo je redoslijed kojim su se ta shvaćanja povijesno pojavljivala, a ne ujedno i redoslijed kojim su se ona međusobno smijenjivala, jer nijedno ranije shvaćanje nije do danas potpuno prestalo i ono na svoj specifičan način negdje dalje postoji (Pertot i Sabolović, 1998.)

1.1 Argumenti za zaštitu carinama

Više je argumenata za uvođenje zaštite putem carina, a njihovo se uvođenje najčešće opravdava nesavršenostima domaćeg ili međunarodnog tržišta. Argumente za zaštitu carinom od konkurencije uvoza iz inozemstva možemo svrstati u tri kategorije: neekonomske argumente koji dopuštaju žrtvovanje ekonomskog blagostanja radi potpore drugih ekonomskih ciljeva, argumente koji su ekonomski pogrešni te argumente koji imaju ekonomskog smisla (Benić, 2004.) .

Kod neekonomskih razloga zaštite gospodarstva carinama se radi o tome da ekonomsko blagostanje nije jedini cilj u životu i ne treba ga pretpostavljati slobodi i nacionalnoj sigurnosti. Dobar primjer za to je zaštita industrije poluvodiča u SAD-u 1980-tih na inzistiranje ministarstva obrane kako američka vojska nebi postala ovisna o japanskim i drugim dobavljačima oružja. Uz nacionalnu sigurnost, kao neekonomski razlozi se mogu navesti i očuvanje kulturne tradicije i okoliša. Tako je recimo Švicarska zabranila prolaz teških kamiona kroz zemlju da bi sačuvala mir i čisti zrak (Samuelson i Nordhaus, 2000.) .

Merkantilistički argument govori da zemlja sa visokim carinama treba nastojati ostvariti povoljnu bilancu razmjene, tj. ostvariti što veći suficit čime će se akumuliranjem novca poboljšati životni standard. Taj je argument danas odbačen od većine ekonomista.

Među možda i najnevjerodostojnijim, ali i vrlo jakim i sveprisutnim argumentom za zaštitu¹, jest onaj kojim se štiti određena vrlo moćna skupina s posebnim interesom. Iako ima negativne učinke na ukupno ekonomsko blagostanje i šteti potrošačima, zbog vrlo malog prosječnog troška po osobi ne izaziva ozbiljnije društveno protivljenje. Argument za zaštitu zbog jeftinijeg inozemnog rada zahtijeva carine kako bi se očuvale visoke nadnice u bogatijim zemljama. Pretpostavka je naime da bi u uvjetima slobodne trgovine visoke nadnice u bogatijim državama težile snižavanju na one u inozemstvu. Ovaj argument zanemaruje osnovno načelo komparativne prednosti jer razlog zbog kojeg su nadnice, u npr. SAD-u veće od onih u Meksiku, je zbog veće produktivnosti rada. Razmjena se odvija u skladu s komparativnom prednošću, a ne u skladu s nadnicama ili apsolutnom prednošću. Visoke nadnice su tako odraz visoke efikasnosti, a ne carinske zaštite (Samuelson i Nordhaus, 2000.).

Još jedan nevjerodostojan razlog za uvođenje carina je iz osvete, odnosno kao odgovor na uvozna ograničenja jedne države na drugu. Iako ovaj argument izgleda zadovoljavajući, on nije valjano utemeljen u ekonomskoj analizi ili povijesti. Ako neka država nametanjem carine na uvoz ugrožava svoju ekonomsku životnost, ne mora biti razborito povećati štetu dodavanjem carine na vlastiti uvoz. Jedini je mogući smisao argumenta osvetljivih carina taj da zemlja prijetnjom na odmazdu može odvratiti ovu od uvođenja carine u prvom redu, no povijesne studije pokazuju da one samo navode države da još više povećaju svoje carine (Samuelson i Nordhaus, 2000.) .

Argument uvoznog oterećenja, kada se nastoji dobiti zaštita zbog pogođenosti inozemnom konkurencijom, može se opisati s tri mjere koje se mogu provesti: klauzulom izlaza za nuždu (mjera koja se koristila u ranijim razdobljima kao oblik privremenog uvoznog olakšanja kada je neka industrija pogođena uvozom na način da se smanjuju proizvodnja, zaposlenost i profiti domaće industrije dok se povećava uvoz), antidampinškim carinama (kada neka država prodava robu ispod svjetske cijene kako bi osvojila tržište) te izjednačavajućim carinama (kada stranci subvencioniraju svoj izvoz). I ovaj argument proturječi ekonomskoj teoriji komparativne prednosti koja kaže da bi se industriju koja ne može konkurirati trebalo ugroziti uvozom (Samuelson i Nordhaus, 2000.) .

Vrlo uvjerljiv argument za zaštitu je argument optimalne carine odnosno namećanje carine koja će pomoći uvjete razmjene u zemlji na štetu drugih zemalja. Ideja je da će uvođenje carine od strane velike zemlje smanjiti svjetsku cijenu uvoza i povećati cijenu izvoza. Tako na primjer, ako Sjedinjene Američke Države uvedu optimalnu carinu na uvoz nafte, cijena nafte u zemlji će se povećati u odnosu na inozemnu cijenu. Međutim, budući da su SAD jedan od najvećih uvoznika nafte, zbog veće cijene smanjiti će se potražnja za naftom čime će pasti i svjetska cijena. Na taj način dio carine će pasti na izvoznika (Samuelson i Nordhaus, 2000.) .

Opravljan razlog za uvođenje carina je onaj kojim bi se zaštitile industrije u povoju. Njega je prvi iznio Alexander Hamilton 1791. (Gruica, 2007) godine kada je preporučio da se ohrabruje rast prerađivačke industrije zaštitom mladih industrija od inozemne konkurencije. Naime, postoje vrste proizvodnje u kojima bi zemlja mogla imati komparativnu prednost samo kad bi se one pokrenule, a da bi se pokrenule moraju biti zaštićene neko vrijeme od međunarodne konkurencije. Ta će zaštita u početku dignuti cijene, međutim kad jednom industrija postane tako efikasna kad se razvije, trošak i cijene će se smanjiti. Povijest carina nam donosi slučajeve kad su zaštićene industrije narasle i stale na svoje noge (npr. novoindustrijalizirane Singapur i Južna Koreja), ali ima i onih loših primjera kada zaštita nije pomogla i industrija se nikad nije razvila (npr. industrija računala u Brazilu).

Posljednji argument za zaštitu je želja da se poveća zaposlenost tijekom razdoblja recesije. Zaštita stvara radna mjesta povećavajući cijenu stranih dobara i skrećući potražnju prema domaćoj proizvodnji. Kada se domaća potrošnja poveća, poduzeća će zaposliti više radnika i nezaposlenost će se smanjiti. Međutim, carinska zaštita nije dobar način za stvaranje visoke zaposlenosti, efikasnosti i stabilnih cijena

nego je puno efikasniji način pomoću domaće monetarne i fiskalne politike (Samuelson i Nordhaus, 2000.)

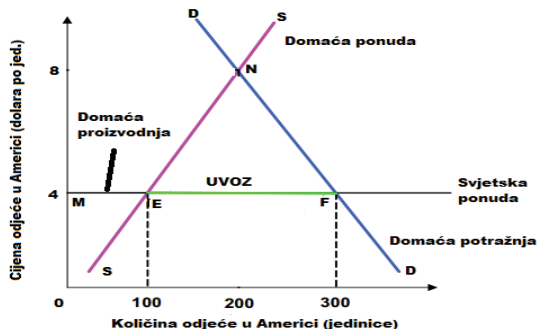
Konačno, stupanj državne intervencije je veoma teško utvrditi. Naime, država se može oslanjati na tržišne i netržišne instrumente, od kojih svaki ima svoju težinu i transparentnost (Škufić i Vlahinić-Dizdarević, 2001).

1.2. Učinci i ekonomski trošak carine

Teorija komparativne prednosti pokazuje kako zemlje mogu imati korist od specijalizacije i međunarodne podjele rada. Slobodna međunarodna trgovina ima za posljedicu povećanje blagostanja zemalja sudionica. Zemlja ima koristi od slobodne trgovine u usporedbi sa situacijom u kojoj vanjske trgovine nema (Benić, 2004.).

Ravnotežna situacija u slučaju slobodne trgovine (ne postoji carina) na tržištu odjeće u Sjedinjenim Američkim Državama se može prikazati na način na koji je prikazana na grafikonu 1.1.

Grafikon 1.1. – Američka proizvodnja, uvoz i potrošnja kada je razmjena slobodna

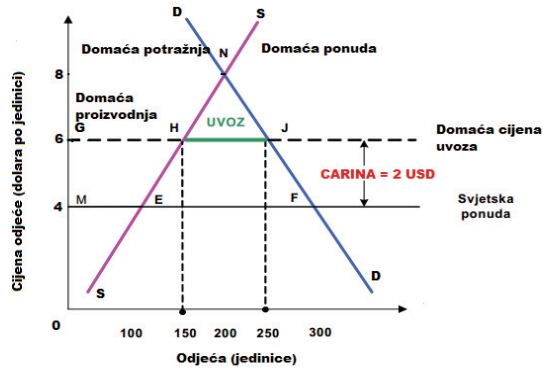
Izvor: Samuelson i Nordhaus (2000) Ekonomija

Grafikon 1.1. pokazuje krivulje ponude i potražnje za odjećom u SAD-u. Pretpostavka je da se cijena proizvoda određuje na svjetskom tržištu koje je mnogo veće od američkog tržišta i da je jednaka 4 dolara po jedinici odjeće ($P=4$). Ako pretpostavimo prohibitivnu carinu, onu koja je toliko visoka da onemogućava bilo kakvu razmjenu, domaća ponuda i potražnja bi se sjekle u točki N. U toj bi točki bez razmjene cijena bila relativno visoka i iznosila 8 dolara po jedinici. Domaći bi proizvođači podmirili cjelokupnu potražnju.

Grafikon 1.1. pokazuje kako će se u uvjetima slobodne trgovine odrediti cijene, količine i tokovi razmjene. Vodoravna je crta na razini od 4 dolara krivulja ponude za uvoz. Ona je vodoravna ili savršeno elastična na cijenu jer se pretpostavlja da je američka potražnja suviše mala da bi mogla utjecati na svjetsku cijenu odjeće. Kada se jednom razmjena otvori, uvoz teče u zemlju i snižava cijenu proizvoda na svjetsku cijenu od 4 dolara po jedinici. Na toj će razini domaći proizvođači nuditi količinu od 100 jedinica, dok će pri toj cijeni potrošači željeti kupiti 300 jedinica. Razlika, prikazana crtom EF, je količina uvoza koju određuju ponuda i potražnja.

Umjerenije carine od prohibitivne, tj. carine manje od 4 dolara po jedinici, ranile bi ali ne i ubile razmjenu. Grafikon 1.2. prikazuje ravnotežu na tržištu odjeće s carinom od 2 dolara.

Grafikon 1.2. - Učinak carine

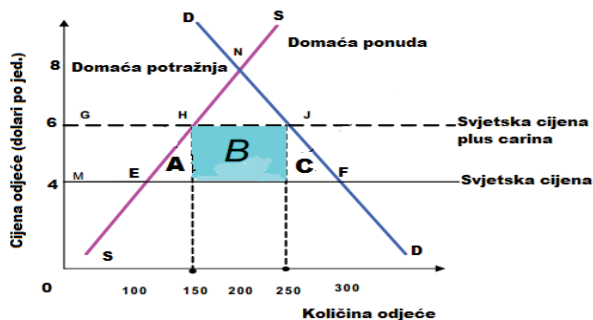

Izvor: Samuelson i Nordhaus (2000) Ekonomija

Na grafikonu 1.2. uočavamo da će se, uz pretpostavku nepostojanja troškova prijevoza, uz carinu od 2 dolara, proizvod u zemlji prodavati po cijeni od 6 dolara (svjetska cijena od 4 dolara plus 2 dolara carine). Rezultat carine je smanjenje domaće potrošnje sa 300 jedinica kada je razmjena slobodna na 250 jedinica nakon što se nametne carina. Količina se domaće proizvodnje povećava za 50 jedinica dok se količina uvoza smanji za 100 jedinica. Dakle, ukratko možemo reći, carina povećava cijenu proizvoda, snižava potrošenu i uvezenu količinu i povećava domaću proizvodnju (Samuelson i Nordhaus, 2000.).

Prema tradicionalnom pogledu carine stvaraju ekonomsku neučinkovitost. Na grafikonu 1.3. je prikazan ekonomski trošak carine.

Grafikon 1.3. - Ekonomski trošak carine

Izvor: Samuelson i Nordhaus (2000) Ekonomija

Na grafikonu 1.3., na kojem je prikazan ekonomski trošak carine, najvažnija su 3 područja:

- Površina B je prihod carine koji je skupila država. On je jednak umnošku carine po jedinici i broju uvezenih jedinica. Iznosi ukupno 200 \$ (250 kom.-150 kom.) $\times 2$ \$.

- Carina povećava cijenu na domaćem tržištu s 4 na 6 dolara po jedinici. Proizvođači stoga povećavaju svoju proizvodnju upotrebljavajući relativno skupe kapacitete i proizvode sve do točke gdje je granični trošak jednak 6 dolara po jedinici (umjesto do maksimalnih 4 dolara po jedinici u uvjetima slobodne trgovine). Poduzeća ponovno otvaraju svoje neefikasne stare tvornice ili u postojećim tvornicama rade u dodatnim smjenama. S ekonomskog stajališta, upotrebljavanje tih tvornica s visokim troškovima je neefikasno, obzirom da bi se nova odjeća koju proizvode te tvornice pri troškovima od 4 dolara do 6 dolara mogla kupiti u inozemstvu po cijeni od 4 dolara. Ova količina neracionalnosti se može lako oslikati kao područje označeno s A na grafikonu 1.3.. To područje predstavlja sumu graničnih troškova domaćih proizvođača umanjene za granične troškove stranih proizvođača. Ukupan gubitak u području A je 50 dolara (150 kom.-100 kom.) $\times 2$ \$/2.

- Osim toga, postoji gubitak potrošačevog probitka na temelju previsoke cijene. Trokut C mjeri gubitak potrošačevog zadovoljstva koji proizlazi iz toga što je potrošač morao smanjiti svoju potrošnju. Isto tako jednak je 50 dolara (300 kom.-250 kom.) $\times 2$ \$/2.

Grafikon 1.3. prikazuje jednu karakteristiku koja je važna u razumijevanju politike i povijesti carina. Kada se uvodi carina, dio utjecaja ide na štetu ekonomske efikasnosti, no najveći efekt je često redistributivan. Na grafikonu 1.3. područja A i C predstavljaju gubitke na efikasnosti od neefikasno visoke domaće proizvodnje i neefikasno niske potrošnje, jednaki su dvama malim trokutima i ukupno iznose 100 dolara. Ipak, redistribucija o kojoj se ovdje radi, prikazana područjem B, mnogo je veća i jednaka je 200 dolara koji se ostvaruju kao prihod od carine naplaćen od potrošača tog dobra. Iz tog proizlazi da je cjelokupni društveni utjecaj gubitak potrošača 100 dolara i dobitak države 200 dolara, čime je neto društveni probitak jednak 100 dolara.

Nametanje carina ima tri učinka: ono ohrabruje neučinkovitu domaću proizvodnju, potiče potrošače da smanje svoje kupovine carinjenog dobra ispod efikasnih razina i povećava prihode države. Samo prva dva od ovih učinaka nameću troškove efikasnosti na ekonomiju (Samuelson i Nordhaus, 2000.) .

3. USPOREDBA TRADICIONALNE I NOVE MEĐUNARODNE EKONOMIJE S ASPEKTA CARINSKE POLITIKE

Jedan od značajnijih sukoba mišljenja i ekonomskog promišljanja je zasigurno onaj vezan za pitanje da li se države trebaju u potpunosti okrenuti slobodnoj trgovini bez carinskih i drugih ograničenja, ili bi na neki način trebale zaštititi svoju proizvodnju nametanjem ograničenja na uvoz. S obzirom na intenzitet i dugotraj-

nost takvih rasprava (koje su vrlo aktualne i u 21. stoljeću) nije teško za zaključiti kako su pitanja i problemi vezani za oblik trgovinske politike jako sklisko i široko područje za koje gotovo sigurno ne postoji samo jedna istina. Žestoke rasprave koje se vode, a koje trebaju dati odgovor na pitanje: „Slobodna trgovina ili protekcionizam“?, podijeljena su na dva tabora. S jedne strane imamo tradicionalnu međunarodnu ekonomiju koja se zasniva na načelu komparativne prednosti koje je u ekonomiju uveo David Ricardo još 1817. Tradicionalna međunarodna ekonomija tvrdi i nastoji dokazati kako je slobodna trgovina ideal kojem treba težiti u nesavršenom svijetu u kakvom živimo te odbija ideju da bi protekcionizam (u prvom redu zasnovan na carinama) mogao biti bolje rješenje. S druge strane imamo novu međunarodnu ekonomiju koja se zasniva na strateškoj politici, a čiji je rodonačelnik Paul Krugman sa svojim radovima napisanim 1980-tih godina. Nova međunarodna ekonomija tvrdi da se carinama, subvencijama, poticajima i sl., dakle protekcionizmom, bolje prolazi nego sa slobodnom trgovinom. Istina, dobiti nisu prevelike, ali su puno veće od štete nastale slobodnom trgovinomⁱⁱ.

U povijesti su se s obje „zaraćene“ strane pojavljivali razni ekonomisti, intelektualci, ljudi koji su svojim teorijama mijenjali poglede na pitanja i probleme trgovinske politike. Dva najistaknutija po tom pitanju su Paul Samuelson kao promicatelj i zagovornik tradicionalne (neoklasične) međunarodne ekonomije, te Paul Krugman kao utemeljitelj i neumorni propovjednik nove međunarodne ekonomije te vezajuće strateške politike.

3.1. Paul Samuelson i tradicionalna međunarodna ekonomija

Paul Samuelson je američki ekonomist rođen 1915. umro je 2009. godine. Diplomirao je na Sveučilištu u Chicagu 1935. a magistrirao na istom sveučilištu godinu kasnije. Doktorirao je na području filozofije 1941. na Harvardu. Bio je član mnogih udruženja te je primio brojne nagrade od kojih su najveće Nobelova nagrada za ekonomiju 1970. godine za ukupni teorijski rad i osobito za doprinose unapređenju razine znanstvene analize u ekonomskoj znanosti, te 1947. priznanje John Bates Clark koje mu je dodijelilo Američko ekonomsko udruženje. Njegovo prvo značajno djelo „Osnove ekonomske analize“ je objavljeno 1947. u kojemu je demonstrirao korištenje matematičkih metoda pri istraživanjima ekonomskih problema. Njegovo djelo „Ekonomija – uvodna analiza“ iz 1948. je postala najbolje prodavana knjiga na području ekonomije svih vremena. Izdanje knjige iz 1992. je napisao u koautorstvu s Williamom Nordhausom, a obuhvaća makroekonomske i mikroekonomske probleme društva te razvoj ekonomske misli. Napisao je brojne druge knjige i znanstvene članke, a još jedna od njegovih bitnijih knjiga je „Linearno programiranje i ekonomska analiza“ iz 1958. koja prikazuje kako se principi matematičke ekonomije primjenjuju na praktičnim problemima međunarodne ekonomije, transporta, marketinga, problemima proizvodnje i konkurentnosti. Na MIT-u je radio kao predavač od 1940. da bi 1947. postao redovni profesor gdje je osnovao čuveni postdiplomski studij ekonomije. Često je radio kao savjetnik, pa je tako između ostalog bio i ekonomski savjetnik senatoru, kandidatu i kasnije izab-

ranom predsjedniku Kennedyu. Profesor Samuelson bio je aktivan u mnogim organizacijama. Bio je član Američke akademije znanosti i umjetnosti, Američkog filozofskog udruženja i Britanske akademije, član i predsjednik Međunarodnog gospodarskog udruženja, član vijeća i potpredsjednik Gospodarskog društva. U povijesti će ostati upamćen možda ponajviše po stvaranju neoklasične sinteze, koja je ujedinila neoklasičnu makroekonomsku vjeru u snagu slobodnog tržišta nasuprot argumentima Keynesa za državnu intervenciju.

3.1.1. Načelo komparativne prednosti

Tradicionalna međunarodna ekonomija počiva na načelu komparativne prednosti koje ima ključan značaj i bez tog načela tradicionalna međunarodna ekonomija ne bi postojala. Načelo komparativne prednosti koje je otkrio David Ricardo 1817. godine kaže da država može profitirati od trgovine i kada je apsolutno učinkovitija (ili manje učinkovita) nego druge države u proizvodnji svakog dobra. Tako svaka zemlja može imati koristi od trgovine ako se specijalizira u proizvodnji i izvozu onih dobara koje može proizvesti uz relativno niže troškove. Suprotno tome, svaka će država imati koristi od uvoza onih dobara koje proizvodi uz relativno visoke troškove. To jednostavno načelo osigurava postojanu osnovu za međunarodnu trgovinu (Samuelson i Nordhaus, 2007.)

Načelo komparativne prednosti je jedan od najpoznatijih pojmova općenito u ekonomiji, a Paul Samuelson je bio toliko očaran njime da je izjavio kako je unatoč svojim ograničenjima, teorija komparativnih prednosti jedna od najvećih istina u cijeloj ekonomiji, dodavši kako narodi koji zanemare komparativnu prednost plaćaju visoku cijenu u pogledu životnog standarda.

Načelo komparativne prednosti je najbolje shvatiti na hipotetskom primjeru. Ovdje je uzet primjer dvije regije i dva dobra (Amerika i Europa; hrana i odjeća) te se troškovi proizvodnje mjere u radnim satima. Tablica 3.1. pokazuje podatke za ilustraciju.

Tablica 3.1. – Komparativna prednost između dvije regije

Proizvod	Potreban rad za proizvodnju (sati rada)	
	Amerika	Europa
Jedinica hrane	1	3
Jedinica odjeće	2	4

Izvor: Samuelson i Nordhaus (2007) Ekonomija

Iz tablice 3.1. se može iščitati da je u Americi potreban 1 sat rada za proizvodnju jedinice hrane dok jedinica odjeće zahtjeva 2 sata rada. U Europi je trošak 3 sata rada za hranu i 4 sata rada za odjeću. Vidimo da Amerika ima apsolutnu prednost u oba dobra jer ih proizvodi s višom apsolutnom učinkovitošću nego što to može Europa. Nadalje, Amerika ima komparativnu prednost u hrani dok Europa ima komparativnu prednost u odjeći zato što je hrana relativno jeftinija u Americi, a odjeća je relativno jeftinija u Europi.

Na temelju tih činjenica Ricardo je dokazao da će obje regije imati koristi od specijalizacije u području njihove komparativne prednosti – ako se Amerika specijalizira u proizvodnji hrane, dok se Europa specijalizira u proizvodnji odjeće. U toj će situaciji Amerika izvoziti hranu da plati europsku odjeću dok će Europa izvoziti odjeću da plati američku hranu. Kako bi se analizirali učinci od trgovine, mora se izmjeriti količina hrane i odjeće koja se može proizvesti i potrošiti u svakoj regiji (1) bez postojanja međunarodne razmjene i (2) ako postoji slobodna trgovina sa svakom regijom specijaliziranom u području komparativne prednosti.

(1) U prvom slučaju se radi o situaciji odsutnosti bilo kakve međunarodne razmjene, npr. zbog uvedene prohibitivne carine koja sprječava bilo kakav uvoz. Tablica 3.1. pokazuje realnu nadnicu američkog radnika za jedan sat rada kao jedinicu hrane ili $1/2$ jedinice odjeće. Europski radnik zasluži samo $1/3$ jedinice hrane ili $1/4$ jedinice odjeće po satu rada. Ako savršena konkurencija prevagne u svakoj od izoliranih regija, cijene hrane i odjeće bit će različite u ova dva mjesta zbog razlike u troškovima proizvodnje. U Americi će odjeća biti dvostruko skuplja od hrane jer je potrebno dvostruko više rada kako bi se proizvela jedinica odjeće nego što je potrebno za jedinicu hrane. U Europi će odjeća biti samo $4/3$ skuplja od hrane.

(2) U drugom slučaju se razmatra situacija slobodne trgovine bez troškova prijevoza. Odjeća je relativno skuplja u Americi (s cjenovnim odnosom $2:4/3$), a hrana je relativno skuplja u Europi (s cjenovnim odnosom od $3/4$ u usporedbi s $1/2$). Uz dane relativne cijene i bez pristojbi i troškova prijevoza, hrana će se ubrzo otpremati iz Amerike u Europu, a odjeća iz Europe u Ameriku. Kako europska odjeća bude ulazila na američko tržište, američki će se proizvođači odjeće početi suočavati s padom cijena i smanjenjem zarada i početak će zatvarati svoje tvornice. Suprotno tome, europski poljoprivrednici primijetiti će pad cijena hrane kako američki proizvodi budu stizali na europsko tržište; pretrpjeti će gubitke, neki će bankrotirati i proizvodni će se čimbenici povući iz bavljenja poljoprivredom. Nakon što su poduzete sve prilagodbe prema međunarodnoj trgovini, cijene odjeće i hrane moraju se izjednačiti u Europi i Americi. Bez dodatnog znanja o točnoj ponudi i potražnji ne možemo znati točnu razinu prema kojoj će se kretati cijene, ali zna se da relativne cijene hrane i odjeće moraju ležati između europskog cjenovnog odnosa (koji iznosi $3/4$ odnosa cijene hrane i odjeće) i odnosa cijena u Americi (koji iznosi $1/2$). Konačan je odnos $2/3$, znači 2 jedinice odjeće mijenjaju se za 3 jedinice hrane. Izraženo u dolarima, cijena hrane u slobodnoj trgovini bi iznosila 2 dolara, a cijena odjeće 3 dolara po jedinici. Sa slobodnom trgovinom regije su promijenile svoje proizvođačke aktivnosti. Amerika je povukla resurse iz odjeće i proizvodi hranu dok je Europa smanjila svoj udio u poljoprivredi, a proširila proizvodnju odjeće.

Gledajući ekonomske učinke otvaranja dviju regija prema međunarodnoj trgovini možemo vidjeti da Amerika kao cjelina ima koristi zbog činjenice da uvezena odjeća stoji manje nego domaća odjeća. Jednako tako, Europa ima koristi od specijalizacije u proizvodnji odjeće i potrošnji hrane koja je jeftinija od domaće. Najlakše je procijeniti koristi od trgovine računajući učinke na realne nadnice radnika koje

se mjere količinom dobara koju radnik može kupiti svojom jednosatnom zaradom. Gledajući u tablicu 3.1. možemo vidjeti da će realne nadnice nakon trgovine biti veće nego realne nadnice prije trgovine, i to i za radnike u Europi i u Americi. Ako pretpostavimo da svaki radnik kupuje jednu jedinicu odjeće i jednu jedinicu hrane, vidimo da prije trgovinske razmjene taj par potrošačkih dobara košta američkog radnika 3 sata rada, a europskog radnika 7. Nakon otvaranja trgovinske razmjene cijena odjeće je 3 dolara po jedinici dok je cijena hrane 2 dolara. Američki radnik mora i dalje raditi 1 sat kako bi kupio jedinicu hrane jer se hrana i dalje proizvodi na domaćem tržištu, ali pri odnosu cijena 2 naprema 3 američki radnik mora raditi samo 1/2 sata kako bi proizveo dovoljno da kupi 1 jedinicu europske odjeće. Prema tome, taj par dobara stoji američkog radnika 2 1/2 sati rada kada je trgovina dopuštena, što predstavlja povećanje realne nadnice američkog radnika za 20 %. Za europske radnike jedinica odjeće i dalje će koštati 4 sata rada u situaciji slobodne trgovine. Kako bi priskrbio jedinicu hrane, europski radnik treba proizvesti samo 2/3 jedinice odjeće (što zahtijeva 2/3 x 4 sata rada) i tada razmijeniti putem trgovine tih 2/3 jedinica odjeće za 1 jedinicu američke hrane. Ukupan europski rad potreban za priskrbiti par potrošačkih dobara tada iznosi $4 + 2 \cdot \frac{2}{3} = 6 \frac{2}{3}$, što predstavlja povećanje realne nadnice od 5 % u odnosu na situaciju bez trgovine (Samuelson i Nordhaus, 2007.).

3.2. Paul Krugman i nova međunarodna ekonomija

Paul R. Krugman, profesor s američkog sveučilišta Princeton i kolumnist New York Timesa, dobitnik je Nobelove nagrade za ekonomiju u 2008. godini i to za svoje istraživanje međunarodne razmjene i ekonomske geografije. Ta su istraživanja započeta 1979., a nastojala su objasniti obrasce trgovine među zemljama, kao i koja se dobra proizvode gdje i zašto. Svojim je idejama potaknuo zaokret u istraživanjima na spomenutim područjima.

Kako na nas utječe globalizacija? Koji su učinci slobodne trgovine? Zašto sve veći broj ljudi seli u velike gradove, a ruralna područja ostaju prazna? Na ova se pitanja ne može odgovoriti bez teoretske podloge. Dugo vremena analiza vanjske trgovine temeljila se na dobro etabliranoj teoriji koja objašnjava zašto neke zemlje izvoze neka dobra, a uvoze druga. Teorija komparativnih prednosti koju je još početkom 19. stoljeća predložio David Ricardo, a koju su tijekom 1920-ih i 1930-ih godina prošlog stoljeća proširili švedski ekonomisti Eli Heckscher i Bertil Ohlin, implicira da se međunarodna razmjena temelji na razlikama među zemljama. U početku se činilo da ova teorija može objasniti velik dio međunarodne trgovine, no s vremenom su devijacije od trgovinskih obrazaca koje su predvidjeli Ricardo te Heckscher i Ohlin postajale sve veće. Jačala je tzv. intra-industrijska trgovina, osobito među bogatim zemljama, što znači da zemlja uvozi i izvozi manje-više ista dobra. Nakon Drugog svjetskog rata postalo je očito da važni trgovinski obrasci ne odgovaraju teoriji komparativnih prednosti. (Ekelund i Hebert, 1997).

Upravo je Krugman krajem 1970-ih predložio novu teoriju koja je osigurala bolje objašnjenje stvarnih kretanja. Ona je trebala objasniti zbog čega dolazi do intra-industrijske trgovine i temeljila se na pretpostavci o ekonomijama obujma putem koje masovna proizvodnja smanjuje trošak po jedinici proizvodnje. Iako je ideja prilično jednostavna, upravo je Krugman u svojem kratkom radu na 10 stranica objavljenom u „*Journal of International Economics*“ 1979. učinio korak od špekulacije do uvjerljive i povezane teorije. U kasnijim istraživanjima Krugman je pokazao da se model koji je razvio za međunarodnu trgovinu može iskoristiti za objašnjavanje ključnih pitanja ekonomske geografije. U kontekstu međunarodne razmjene i ekonomske geografije cilj je objasniti koja se dobra proizvode gdje. Teorije ekonomske geografije također pokušavaju odrediti sile kojima rad i kapital budu locirani na određenim mjestima, ne na drugima.

Uz ekonomije obujma u proizvodnji, Krugmanova nova teorija se temeljila na pretpostavci da potrošači cijene raznolikost u potrošnji. U to vrijeme radilo se o novom konceptu u ekonomiji, no činilo se da odgovara stvarnosti. Uistinu, nakon što su zadovoljene osnovne potrebe za hranom i stanovanjem potrošači cijene raznolikost i varijabilnost u potrošnji. Dvije godine ranije, 1977., Avinash Dixit i Joseph Stiglitz objavili su model za analizu preferencija potrošača prema diferenciranim proizvodima. Prema tom modelu, svaki proizvođač koji djeluje u uvjetima rastućih prinosa na opseg postaje manje-više monopolist u terminima svog branda, bez obzira što je izložen oštroj konkurenciji od strane drugih brandova. Takav se model može iskoristiti da bi se pokazalo kako će do međunarodne razmjene doći ne samo između zemalja koje su različite (kao u tradicionalnoj teoriji) nego i među zemljama koje su identične što se tiče pristupa tehnologiji i opskrbljenosti faktorima proizvodnje. Štoviše, može se pokazati da će doći do intenzivne intra-industrijske trgovine.

Krugmanov inicijalni članak je kratak i jasan. Upravo zbog te jednostavnosti međunarodna istraživačka zajednica mogla je brzo procijeniti da je ukazao na vitalni mehanizam u ekonomiji. Danas je opći stav da osnovni mehanizam kojeg je specificirao Krugman čini važan dodatak tradicionalnoj Heckscher-Ohlinovoj teoriji. Istina je kao i uvijek da stvarnost obuhvaća značajke obje teorije. To je dovelo do brojnih empirijskih istraživanja kojima je cilj utvrditi koji se dio međunarodne razmjene može objasniti ranijim teorijama, a koji novom teorijom. Općenito, nova teorija međunarodne trgovine koju je predložio Paul Krugman potakla je ogroman broj istraživanja, što je u pravilu pouzdan pokazatelj teorijske kvalitete.

Veliki dio međunarodne trgovine je odraz ili posljedica povijesnih okolnosti i društvenih odnosa i procesa koji traju i dalje se razvijaju (npr. razvoj automobilske, avio, farmaceutske, informatičke i sl. industrija). Država svojom politikom tj. politikama može snažno utjecati na obrazac i pravac razvoja i na taj način i na svoje komparativne prednosti. Drugim riječima, zemlje koje nastoje razvijati industriju visoke tehnološke vrijednosti, na kraju će je i imati značajno više od zemalja koje to ne čine. Najbolji primjer za to je Japan nakon Drugog svjetskog rata. Nova međunarodna ekonomija se zasniva na strateškoj trgovinskoj politici koja uzima u obzir

nesavršenu konkurenciju i ekonomiju obujma kako bi kritizirala standardni model zasnovan na slobodnoj trgovini.

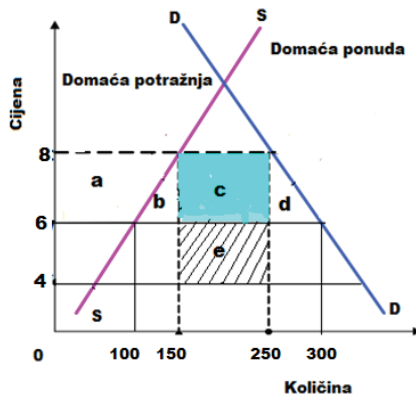
3.2.2. Troškovi i koristi od uvođenja carine (noviji pogled)

Paul Krugman i ostali zagovornici nove međunarodne ekonomije i strateške trgovinske politike gledaju na troškove i koristi od carine na nešto drukčiji način od pripadnika tradicionalne škole. Dok je kod tradicionalnog gledanja na carinu ona negativna pojava čiji su troškovi veći od koristi, kod Krugmana ona u nekim slučajevima može državi omogućiti dobitak od uvjeta trgovine koji je veći od troškova.

S obzirom da proizvođači imaju koristi od uvođenja carine kao i vlada, oni koji gube zbog uvođenja carine su potrošači. Međutim, kako se te koristi i troškovi odnose na različite ljude, ukupna ocjena troškova i koristi od uvođenja carine ovisi o tome koliku važnost pridodajemo novčanoj vrijednosti koristi svakoj skupini ljudi. Na primjer, na uvođenje carine gledat će se drukčije u slučaju da se proizvođačke koristi odnose većinom na bogate vlasnike resursa, a potrošači su siromašniji od prosječnog čovjeka u odnosu na slučaj luksuznog dobra koje kupuju bogati, a koje proizvode radnici niskih nadnica. Dodatna nejasnoća dolazi uvođenjem uloge vlade: hoće li vlada iskoristiti svoje prihode da bi financirala javne usluge od strateškog značaja (obrazovanje, znanost, istraživanje, infrastruktura i sl.) ili će ih potrošiti na ekonomski i društveno nepotrebne i nepoželjne stvari. Zbog toga uobičajeno je pokušati izračunati neto učinak carine na društveno blagostanje pretpostavljajući da granična novčana vrijednost koristi i dobitka svake skupine ljudi ima jednaku društvenu vrijednost.

Na grafikonu 3.1. su prikazani troškovi i koristi od uvođenja carine za zemlju uvoznicu s obzirom na spomenute različite skupine ljudi, gdje carina povećava domaću cijenu od 6 na 8 dolara, a smanjuje cijenu stranog izvoza od 6 na 4 dolara.

Grafikon 3.1. – Troškovi i koristi od uvođenja carine za zemlju uvoznicu

Izvor: Krugman i Obstfeld (2009) Međunarodna ekonomija: teorija i ekonomska politika

Legenda:

(1) Potrošački gubitak ($a+b+c+d$)

(2) Proizvođački dobitak (a)

(3) Dobitak javnih prihoda ($c+e$)

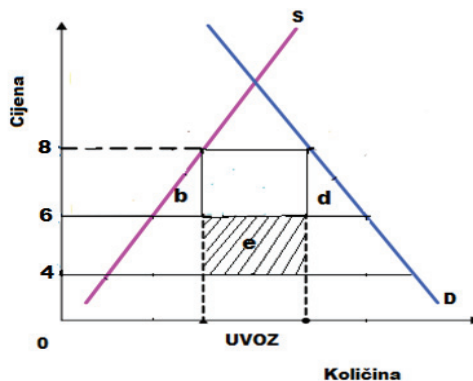
Na grafikonu 3.1. možemo vidjeti kako carina povećava domaću cijenu od 6 na 8 dolara, a smanjuje cijenu stranog izvoza od 6 na 4 dolara. Isto tako, domaća proizvodnja raste od 100 na 150 jedinica, a domaća potrošnja pada od 300 na 250 jedinica. Neto učinak carine na blagostanje možemo objasniti tako što izračunamo neto trošak carine. Neto trošak carine dobijemo tako što oduzmemo proizvođački dobitak i javni prihod od potrošačkog gubitka, tj. izračunamo: $(a+b+c+d) - a - (c+e) = b+d-e$.

Drugim riječima, postoje dva „trokuta“ čija površina mjeri ukupni društveni gubitak te „pravokutnik“ čija površina mjeri prebijajući dobitak. Koristan način tumačenja tih dobitaka i gubitaka je sljedeći: trokuti gubitaka (b,d) predstavljaju gubitak učinkovitosti koji nastaje kako carina iskrivljuje poticaje potrošnje i proizvodnje, a pravokutnik (e) predstavlja dobitke od uvjeta trgovine koji nastaju jer carina smanjuje cijenu stranog izvoza.

Dobitak ovisi o mogućnosti smanjenja cijene stranog izvoza od strane zemlje uvoznice koja uvodi carinu. Ako zemlja nije u mogućnosti utjecati na svjetske cijene (slučaj „male zemlje“), površina e , koja predstavlja dobitke od uvjeta trgovine, nestaje te će stoga carina zasigurno smanjiti blagostanje. Carina će iskriviti poticaje i proizvođača te potrošača navodeći ih na ponašanje kao da je uvoz skuplji nego što to zaista jest. Stoga gospodarstvo proizvodi kod kuće dodatne jedinice dobra koje je moglo jeftinije kupiti u inozemstvu.

Neto učinak na blagostanje od uvođenja carine sažet je na idućem grafikonu.

Grafikon 3.2. – Neto učinci na blagostanje od uvođenja carine

Izvor: Krugman i Obstfeld (2009) Međunarodna ekonomija: teorija i ekonomska politika

Legenda:

(1) Gubitak učinkovitosti (b+d)

(2) Dobitak od uvjeta trgovine (e)

Na grafikonu 3.2. negativni učinci obuhvaćaju dva trokuta b i d. Prvi trokut predstavlja gubitak od iskrivljenja proizvodnje kao posljedicu činjenice da carina potiče proizvođače na preveliku proizvodnju dobra. Drugi trokut predstavlja domaći gubitak od smanjenja potrošnje, kao posljedica činjenice da carina potiče potrošače na manju potrošnju istog dobra. Naspram tih gubitaka postoji dobitak od uvjeta trgovine, prikazan pravokutnikom e, kao posljedica smanjenja cijene stranog izvoza zbog uvođenja carine. U slučaju male zemlje koja ne može znatno utjecati na strane cijene, taj posljednji učinak neće postojati tako da su troškovi carine nedvosmisleno veći od njezinih koristiⁱⁱⁱ.

Za kraj obrazloženja sukoba između tradicionalne i nove međunarodne ekonomije, najbolje je objasniti srž problema kroz primjer proizvodnje ruža i kompjutora te kroz njihov oportunitetni trošak. Dakle, kao primjer je uzeta proizvodnja dva dobra (ruže i kompjutori) od strane dvije zemlje (SAD i Venezuela). Ukoliko se Sjedinjene Države odluče proizvoditi ruže, mogu ih proizvesti 10 milijuna, s tim da je oportunitetni trošak 10 milijuna ruža - 100 tisuća kompjutora. Ako se Venezuela odluči za uzgoj 10 milijuna ruža, njen oportunitetni trošak će biti 30 tisuća kompjutora (zbog toga što su južnoamerički radnici manje učinkoviti u proizvodnji sofisticiranih proizvoda od američkih kolega). Pripadnici tradicionalne škole odluku o proizvodnji dva navedena dobra od strane dvije zemlje gledaju na način kako je prikazan u sljedećoj tablici.

Tablica 3.4. – Ruže i kompjutori

Roba Zemlja	Ruže 000 000 kom.	Kompjutori 000 kom.
SAD	-10	100
Venezuela	10	-30
ukupno	0	70

Izvor: Krugman i Obstfeld (2009) Međunarodna ekonomija: teorija i ekonomska politika

Prema tradicionalnom pogledu, Sjedinjene Države će se odlučiti za proizvodnju kompjutora gdje imaju komparativne prednosti (dostupnost kapitala, obučenijska radna snaga), dok će se Venezuela odlučiti za proizvodnju ruža (jeftinija radna snaga, veća dostupnost obradive zemlje).

Međutim, pobornici nove međunarodne ekonomije upozoravaju kako su u tom slučaju bolje prošle Sjedinjene Države jer je odnos proizvedenih ruža i kompjutora te njihov oportunitetni trošak na strani proizvođača kompjutora. Uostalom, kada

se država jednom odluči za proizvodnju ruža (ili bilo kojeg dobra koje ima malu dodanu vrijednost), dovodi svoju budućnost u pitanje. Nije dovoljno gledati samo prirodne, već se države trebaju bazirati na društvenim prednostima, prednostima koje će proizvodnja tehnološki visokocijenjenih proizvoda kao što su kompjutori sigurno donijeti. U povijesti je dokazano kako je veliki dio međunarodne trgovine upravo odraz ili posljedica povijesnih okolnosti i društvenih odnosa, procesa koji traju i dalje se razvijaju. Upravo tu leži velika uloga države koja mora dati inicijativu i smjer ekonomskom razvoju, te na taj način odrediti i svoj položaj u međunarodnoj trgovini u budućnosti.

Analizirajući još jednom primjer iz knjige P. Samuelsona *Ekonomija o ekonomskom trošku carine*, jasno je da su nominalne koristi od uvedene carine veće od štete. Ovaj primjer ukazuje na suštinsku razliku u pogledu na ulogu države na ekonomski život. Dakle, prihodi od carina koji predstavljaju izvorni državni prihod su snažna poluga državne intervencije što tradicionalna međunarodna ekonomija smatra vrlo lošim i opasnim, dok s druge strane zagovornici nove međunarodne ekonomije i većeg angažmana države u privredni život upravo tu polugu vide kao vrlo bitnu u stvaranju tzv. „društvenih prednosti“.

Sukladno Barro-ovom među sektorskom modelu (Barro, 1991) gospodarski rast vezan je uz visinu štednje, visinu investicija i ulaganja u znanost i obrazovanje što sve značajno formira razinu „društvenih prednosti“ odnosno „društvenog kapitala“.

4. ZAKLJUČAK

Carine kao oblik trgovinske politike će uvijek izazivati kontroverze, različita mišljenja i tumačenja te sukobljavanje argumenata. To je jednostavno tako zbog neobično složenog utjecaja koje carine imaju na ekonomiju država, njihov i ponekad teško mjerljiv učinak te puno političkog utjecaja na ekonomski život zemlje. Kod situacija kada se među vrhunskim stručnjacima javljaju potpuno kontradiktorna objašnjenja i nude sasvim drukčija rješenja određenih problema, normalno je za zaključiti kako ne postoji jedna i samo jedna istina već se rješenje vrlo vjerojatno nalazi negdje u sredini. Tako bi se moglo reći i za carine, koje ne bi smjele biti ni toliko visoke da izoliraju državu u potpunosti u jedan otok, niti da ih nema – ukoliko bi neka država danas ukinula sve carine, sigurno bi puno gore prošla nego da ima gospodarstvo zaštićeno bar do neke mjere.

Ipak, prateći povijesni razvoj, mora se priznati da sve najveće ekonomije svijeta svoj uspjeh duguju politici protekcionizma u određenom razdoblju. To nikako nije činjenica koja se može i smije zanemariti. Isto tako, Krugman je pokazao kako carine mogu izmijeniti uvjete trgovine u korist zemlje koja ih uvodi na način da su dobiti veći od troškova. Isto tako, troškovi trgovinskog sukoba i u najekstremnijim slučajevima nisu niti blizu toliko veliki koliko neki nastoje prikazati.

Unatoč, moglo bi se reći, zastarjelosti i pojavi novih i boljih objašnjenja trgovine među zemljama, teorija komparativnih prednosti ipak i dalje ostaje jedna od zako-

nitosti koje imaju neporeciv logički slijed, i sigurno da bi u nekom idealnom svijetu bile uteg na vagi slobodne trgovine. Međutim, svijet je sve samo ne idealno mjesto u kojem se sve može matematički točno izračunati i predvidjeti, tako da slobodna trgovina koja bi osigurala najproduktivniji svijet koji možemo zamisliti jako gubi na značaju.

Na kraju se može zaključiti, kako unatoč lakšem opravdanju slobodne trgovine prema teoretskim modelima u idealnom zamišljenom svijetu od politike protekcionizma, ova potonja ima puno veće opravdanje u praksi, u stvarnom svijetu. Ipak, kolika će carinska stopa biti za određeno dobro u određenoj zemlji u određenom razdoblju nikako nije lako određivo niti univerzalno pitanje. Ono ovisi o puno čimbenika, sa puno posljedica koje slijede iza toga i puno različitih tumačenja učinaka koje izazivaju, tako da bi najgora stvar koja se može učiniti bilo uskogrudno gledanje na taj problem prihvaćajući samo jedno, i uvijek iznova samo jedno isto rješenje.

Na temelju svega napisanog, uzimajući u obzir sve navedene činjenice i argumente, postavljene hipoteze se potvrđene, te se može reći kako carine uistinu imaju pozitivne učinke na razvoj i funkcioniranje države. Povijest je pokazala kako su današnje bogate i uspješne zemlje zasigurno koristile visoke carine u svrhu svog razvoja, te njima danas duguju veliki dio svog uspjeha i bogatstva.

Literatura i izvori podataka

Barro, J.R. (1991), „Economic Growth in a Cross Section of Countries“, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 106, No. 2. (May, 1991), pp. 407-443.

Benić, Đ. (2004) *Osnove ekonomije*, 4. izdanje, Zagreb: Školska knjiga

Ekelund, R.B., Hebert, R.F. (1997) *Povijest ekonomske teorije i metode*, 3. izdanje, Zagreb: Mate

Galbraith, J.K. (1995) *Ekonomija u perspektivi: kritička povijest*, Zagreb: Mate

Grgurica, N. (2007) *Kroz 4700 godina carine*, Split: Naklada Bošković

Jelčić, B. (2001) *Javne financije*, Zagreb: RriF-Plus d.o.o.

Ljubić, F. (1994) *Vanjska trgovina*, Zagreb: Školska knjiga

Krugman, P.R. (2002) *Doba smanjenih očekivanja: ekonomska politika SAD u 1990-tim godinama*, Zagreb: Masmedia

Krugman, P.R., Obstfeld, M. (2009) *Međunarodna ekonomija: Teorija i ekonomska politika*, 7. izdanje, Zagreb: Mate d.o.o.

Pertot, V., Sabolović, D. (1998) *Međunarodna trgovinska politika*, Zagreb: Informator

Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D. (2000) *Ekonomija*, 15. izdanje, Zagreb: Mate

Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D. (2007) *Ekonomija*, 18. izdanje, Zagreb: Mate

Smith, A. (1976) *The Wealth of Nation : The University of Chicago Press, Chicago, USA*

Škufić, L., Vlahinić-Dizdarević, N. (2001): „Hoće li liberalizacija trgovinske politike Europske unije prema zemljama jugoistočne Europe utjecati na značajniji rast njihova izvoza ?“, *Ekonomski pregled*, Zagreb, 52, (1-2) pp. 79-100.

https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_e.pdf [17.6.2016.]

http://www.usitc.gov/publications/332/us_trade_policy_since1934_ir6_pub4094.pdf [8.6.2016.]

<http://www.monitor.hr/vijesti/završen-rat-zbog-banana-između-eu-a-i-latinske-amerike/135553/> [11.8.2016.]

<https://www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/BarroGrowth.pdf> / [2.3.2017.]

<http://www.biography.com/people/paul-samuelson-39034> [2.7.2016.]

<http://www.biographyonline.net/nobelprize/economics/paul-krugman.html> [2.7.2016.]

Bilješke:

ⁱ O tome vidjeti poglavlje u knjizi *Koliko košta protekcionizam?* P.Krugmana (2002) *Doba smanjenih očekivanja* u kojem autor konstituira model, kao jednu apstraktnu misaonu vježbu, u kojoj pokazuje da i drastično i naglo uvođenje carina u svjetsku trgovinu ne bi dovelo do velikih potresa u međunarodnoj trgovini.

ⁱⁱ Povezati s najavljenom ekonomskom politikom i trgovinskom doktrinom tzv. „ekonomskim nacionalizmom“ američkog novoizabranog predsjednika D.Trumpa, koja je očigledno posljedica refleksija potrošene neoliberalne politike.

ⁱⁱⁱ U prilog iznesenom pogledati rad J.R.Barro-a *Economic Growth in a Cross Section of Countries* objavljenom u *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 106, No. 2. (May, 1991), pp. 407-443. dostupno na: www.econ.nyu.edu/user/debraj/Courses/Readings/BarroGrowth.pdf (2.3.2017) u kojem objašnjava važnost i ulogu „humanog kapitala“ za rast i razvoj nacionalnog bogatstva.